

զհոգեւոր եղբայր իմ զՍտեփաննոս քահանայ, որ աւգնական եղեւ ի քանոններն եւ ի թանաք եփելն, եւ սղալանաց գրոյս անմեղադիր լինել, զի կար մեր այսչափ էր, եւ ֆրիստոս Աստուած որ առատն է ի տուրս բարեաց յիշողացդ եւ յիշեցելոցս առհասարակ ողորմացի, որում ընդ հաւր եւ ընդ սուրբ հոգւոյն վայելէ փառք իշխանութիւն եւ պատիւ, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս, յաւիտենից. ԹԻԵԽՊ:

«Զկազմող սորա զՍերովբէ նւաստ եւ անարժան քահ. եւ զծնողս իմ զԹովհ. քահ. եւ զՄանանա, եւ զորդեակն իմ Տիմոթէոս աղաչեմ յիշել ի Տէր, եւ Տէր զձեզ յիշեցէ յաբքայութեան իւր. ամէն:»

6. Էջ 504. «Փառք Քեզ միայնոյ անսկզբանդ եւ անսկզբան, ընդ սկզբանդ եւ սկզբնաւորիդ սկզբանդ սուրբ երրորդութեանդ..... արդ ես նուաստ ծառայ ծառայիցն Աստուծոյ մերոյ Յիսուսի ֆրիստոսի ճշմարիտ յուսոյն մերոյ, բիւր քանքարոյ պարտապանս եւ վատնիչ տէրունի գանձուցն Ստեփաննոս ապիկար քահանայ փափաքող եղէ այս սուրբ մատենին եւ աստուածագիծ տառիս եւ թէպէտ որ կարի անվարժ էի եւ յոյժ անտեղեակ արհեստի գրչութեան, բայց իղձ սրտիս եւ տենչումն ոգոյս ստիպեաց զիս եւ ես յառաւելն քան զկարն իմ նկրտեցայ եւ յանձն առի իբր զհմուտ քարտուղարս ստացայ զհամարձակութիւն եւ տխմարս անձամբ գրեցի զսուրբ տառս եւ լսի զփափաք անձին իմոյ: Արդ գրեցաւ սա ի թուականութեան Հայոց 2. երրորդի: Ա. երրորդի եւ յերկրորդի, ի հոյակապ եւ յականաւոր մայրաքաղաքս Սեբաստիոյ. առ դուրս սրբոյ տաճարիս սուրբ Փրկիչ կոչեցելոյ, որ է հանդէպ վկայարանին գերահաշակ եւ սխարագործ արեամբ ներկեալ վկայիցն սրբոց ֆառաանիցն մեծի կաթողիկէ եկեղեցւոյն որ զանձն աստուածային նշխարհք սրբոցն անդ կան ի պահեստի, եւ եղեւ զրաւ սորա..... ի հայրապետութեան Տեառն Կոստանդեայ եւ ի թագաւորութեան բարեպաշտին Աւշնայ եւ յեպիսկոպոսութեան մերոյ նահանգին Տեառն Ստեփաննոսի. արդ գրեցաւ սա ի դառն եւ ի դժուարին եւ յանբարի ժամանակիս զոր յոյժ նեղիմք յանաւրինաց ի յարտաքին չար գաղանաց եւ ոչ նուազ հասանն նեղութիւնք..... որք պատահիք սուրբ տառիս այս ընթերցման կամ գաղափարի, յիշման արժանի վարկէք:»

7. Էջ 603. Տաբէր Գրիգէ: «Զվերջին կազմող սուրբ կտակարանացս զԿիւրեղ սրբազան կրօնաւոր եւ բանի սպասոր. յիշեալիք աղօթիւք, եւ Աստուած զձեզ յիշէ յիւր ողորմութեան:»

8. Էջ 606. Տաբէր Գրիգէ: «Ի թուականին Հայոց յինն հարիւր եւ յԲ. (1453) ի դառն եւ զժնեայ ժամանակիս. յորում տարաբերեալ ծփիմք պանդխտութեամբ. պատահեալ մեր ի գաւառս Սեբաստիոյ ի սուրբ անապատս սրբոց հրեշտակապետաց եւ նուաստ... տեսեալ զաստուածաշունչ գիրս զայս, հնացել..... եւ անփոյթ ընկեալ, եւ կազմել ետու աշակերտին իմոյ Կիւրեղ սրբազան կրօնաւորի. արդ աղաչեմ պատահեալքդ յիշել..... որ եւ ձեզ լիցի մասն բարեաց:»

3.

ԵՍԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՂԹՔ ՊԱՆՂՈՍԻ

ՊԻԹ = 1380 եւ 2ԾԸ = 1309:

ԹՈՒՂԹՔ 355: — ՄԵԾՈՒԹՈՒՆ 25X16. — ԳՐՈՒԹՈՒՆ միասին: — ՏՈՂՔ 20: — ՆՈՒԹ ԹՈՂԹ: — ԿԱԶՄ փայտ կաշեպատ: — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՆՂՈՍԻ առջեւը երկու թերթ միջին մետրական զբոլոթեամբ Աւետարանի հատուած: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ լաւ: — ԳՐԻ ԽՈՂՈՐ քոլորզիւր: — ՎԵՐՆԱԳՐԻՔ կարմիր թանաքով: — ՍԿԶՐՆԱՏԱՌՔ եւ ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ միջակ նրբութեամբ: — ԺԱՄԱՆԱԿ ՊԻԹ = 1380 եւ 2ԾԸ = 1309: — ԳՐԻԶ Նահապետ եւ Դանիէլ: — ՍՏԱՅՈՂ Տիրացու եւ Գրիգոր: — ՏԵՂԻ մոկաց գաւառ՝ Ս. Կանաց վանք եւ Աղթամար կղզի: — ՏԵՂԵԿՈՒԹՈՒՆ՝ Սեփականութիւն Ս. Նշանի վանուց:

Մատենան է երկու հատոր ի մի կազմեալ՝ ԵՄԵՅԻ ԳՐԻԳՈՐԻԱՆԸ (էջ 3—235), ընդ ամէնը Ծ գլուխ, Եւթաղեան տրոհութեամբ: Բ հատորը կը պարունակէ Պաւղոսի ԺԴ. Թուղթերը հետեւեալ կարգով.

1. Յառաջաբան Պաւղոսի առաքելոյ նախկարգ եղեալ ի գլուխ գրոցս: Ընդ ուսումնասէր եւ ընդ փոյթ... (Վ.) Ժառանգաւորք (էջ 239—250):

2. Վկայութիւնք Պաւղոսի առաքելոյ. Առ ներոնիւ կայսերը Հռովմայեցոց... (Վ.) Դժամանակս վկայութեան Պաւղոսի (էջ 220—261):

3. Բաւանդակութիւնք ընթերցուածոց եւ որոց նոցա գլուխք եւ վկայութիւնք ըստ իւրաքանչիւր թղթոցն առաքելոյ եւ որչափ իւրաքանչիւր ի նոցանէ տուէր իցեն (էջ 261—297):

Ընդարձակ եւ հետաքրքրական ցուցակ մ'է, ուր նշանակուած է թէ մէն մի թուղթ քանի ընթերցուած ունի, քանի՞ վկայութիւն չին կտակարանէ, քանի՞ գլուխ, քանի՞ տղն եւ յետոյ մանրամասնաբար յառաջ կը բերուին իւրաքանչիւր վկայութեանց տեղն ու կարգը, երկրորդ եւ աւելի ընդարձակ ցուցակով մը՝ ըստ այս ցուցակի՝ Պաւղոսեան ԺԴ. Թուղթերն ունին ընթերցուածք 1Ա, Գլուխք 2ԻԵ, վկայութիւնք 2ԻԵ, Տուէր ԲԱԶ, Իւրաքանչիւր թղթի առջեւ ալ գրուած է Գլխացանկը:

Թղթերու կարգն է (էջ 299—701).

1. Թուղթ առ Հռովմայեցիս, 2. առ Կորնթացիս Ա., 3. առ Կորնթացիս Բ., 4. առ Գաղատացիս, 5. առ Եփեսացիս, 6. առ Փիլիպեցիս, 7. առ Կողոսացիս, 8—9. առ Թեսաղոնիկեցիս Ա—Բ., 10. առ Եբրայեցիս, 11—12. առ Տիմոթէոս Ա—Բ., 13. առ Տիտոս, 14. առ Փիլիմոն:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՔ. 1. Ա. Հատորին վերջը (էջ 238) «**Փառք...** Գրեցաւ աստուածաբան մարգարէութիւնս Եսայեայ ի սուրբ եւ յընտիր աւրինակէ, ի գաւառս Մոկաց, ի վանս որ կոչի սուրբ Կանաց, ընդ հովանեաւ սուրբ Խաչիս, ձեռամբ յոգնամեղ եւ անպիտան եւ փցուն գրչի նահապետի, ի թվականին Հայոց Պիթ:

Արդ, յիշեցէք ի Բրիստոս Յիսուս զառաջնորդ սուրբ ուխտիս զՏիրացու եւ զեղբայր իւրդ Ստեփաննոս եւ զքորորդին իւրեանց զՅովհանէս կրօնաւոր, որ ետուն գրել զսայ եռափափաք սիրով ի վայելումն անձանց իւրեանց եւ յիշատակ հոգւոց իւրեանց եւ ծնաւդաց իւրեանց, զի որ ընթեռնու եւ աւգտի, ասացէ Աստուած թողցէ զմեզ սոցա, զի եւ ձերն թողցի: Արդ, յերես անկեալ աղաչեմ զմանկունս սուրբ Եկեղեցւոյ, որք ընթեռնուք զպատգամն Եսայեայ մարգարէի, յիշեցէք ի Բրիստոս զառաջին գրողն եւ զիս որ յետոյ գրեցի, եւ անմեղադիր լերուք զի ի ձմեռանի գրեցաւ եւ ցուրտ էր տունն»:

2. (Էջ 237) «**Չվերջին ստացող սուրբ կտակիս** զսուտանուն Գրիգոր երէցս եւ զհայրապետն իմ զտէր Ստեփաննոս, զմեծ երախտաւորն եւ զհայր իմ Աֆէնտ եւ զմայրն իմ Արզուն եւ զերիցակինն իմ Ղուենաֆար, եւ զորդին իմ Երեմիա եւ զամենայն ազգատոհմն մեր զկենդանիս եւ զհանգուցեալսն: Յիշեցէք ի Բրիստոս միով Տէր ողորմեայիւ, աղաչեմ, եւ Աստուած մեզ եւ ձեզ ողորմեացի յիւր միւսանգամ գալստեանն. ամէն»:

3. **ՅԵՆԱՊԻՐԱՆ Բ. Հապարի (էջ 703).** «Աստուանար սկզբնաւորեալ աստուածային տառս այս, աստուածընկալ սուրբ առաքելոյն Պաւղոսի, ի ստոյգ եւ յընտիր աւրինակէ, ի կղզին Ալթամար կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ ամենայաղթ սուրբ Խաչի եւ սուրբ Նշանի, եւ աստուածամուկ սուրբ գեղարդեան, ի հայրապետութեան տէր Զաքարիայի, զոր տէր Աստուած զնա ընդ երկայն աւուրս արասցէ. ամէն: Եւ գրեցաւ սա ի թուականին Հայոց 2ՃԸ (1309), ի խնդրոյ աստուածարեալ եւ հոգիազարդ կրանաւորի Գրիգորի, զոր յոյժ փափագմամբ կրանաւորի Գրիգորի, զոր յոյժ փափագմամբ ստացաւ զսա յարգար վաստակոց իւրոց, ի վայելումն անձին իւրոյ: Իսկ յետ ելից յաստեացս, յիշատակ անջնջ հոգոյ իւրոյ, եւ ծնաւդաց իւրոց եւ եղբարցն եւ ազգայնոցն ամենեցուն, կենդանեաց եւ հանգուցելոց: Եւ ես ամենամեղս եւ անարժան Դանիէլ սուտանուն կրանաւորս, տեսեալ զփափագ եւ զտէր սորա որ առ հոգեւորսն եւ բոս իմում կարի յանձն առի եւ գրեցի զսա մեղսամած մատամբ իմով: Իսկ դուք հանդիպեալքդ սմա տեսութեամբ կամ աւրինակաւ, կամ ընթեռնելով կամ լսելով, հարբ եւ եղբարք պատուկանք եւ սրբասէրք, աղաչեմ յիշեցէք յընդունակ աղաւթս ձեր, զստացաւ սուրբ զորոցս, զերիցս երանեալ կրանաւորն Գրիգոր, եւ զծնողն իւր եւ զեղբարսն, եւ զազգսն ամենայն, որպէս զի աղաւթիւք ձերովք եւ ամենայն սրբոց ողորմեացի Բրիստոս Աստուած հոգոց նոցա, եւ յահաւոր գալստեան իւրում թողութիւն շնորհեցէ նոցա եւ արքայութեան արժանի արասցէ ամէն, Ընդ նոսին եւ զիս զանարժան եւ զմեղաւք լցեալս զանյիշելի գրիչս ԳԴԱՆԻԷԼ:

յիշելոյ արժանի առնել եւ Աստուած ողորմի ասելոյ, աղաչեմ. նաեւ զծնաւորս մեր զհանգուցեալսն ի Բրիստոս եւ զքոյր մեր զԱւա, որ յայսմ ամի փոխեցաւ ի Բրիստոս, եւ զազգսն ամենայն, զի եւ մեզ ողորմեացի Բրիստոս Աստուած յաներեկ գալստեան իւրում եւ ջնջեցէ զձեռագիր յանցանաց մերոց: Յիշեցէ ողորմութեամբ ողորմածն Աստուած զպատուական քահանայն զՍիմէոն, զուսուցիչն մեր եւ զծնաւորսն իւր, զի ամենեցուն առհասարակ ողորմեացի բարեգութն Աստուած, ստացաւդաց եւ գրաւդաց եւ երախտաւորաց մերոց, եւ այնոցիկ որ լի սրտիւ Աստուած ողորմի ասեն եւ ողորմութիւն շնորհեցէ կրկին կենաւք եւ երկու աշխարհաւք, եւ ինքն եղիցի աւրհնեալ գովեալ եւ փառաւորեալ յամենայն յարարածոց յիմանալեաց եւ ի զգալեաց, յաւիտեանս յաւիտենից ամէն»:

(Ըրանալիք) ԹՈՐԳՈՄ ԵՊԻՍԿՍՊՈՍ ԳՈՒՇԱԿԵԱՆ



ԲԺԻՇԿ ԳԿՏ. ՍԵԹ ՍԸՄ

Հնդկահայ հին բժիշկ մ'է սա, որ՝ հակառակ անցուցած բաւական Նշանակելի կենսաբն, մնացած է անծանօթ:

Հարունակ ծովային բժշկական պաշտօնավարութեան մէջ գտնուելով, միշտ ծովերու վրայ ու երկրէ երկիր թափառական, այնչափ հեռու հղած է իր ծննդավայրէն, որ մինչեւ իսկ ազգակիցներէն մոռցուած է բնաւին:

Այս բժշկին յայտնութիւնը կը պարտիմ իմ ողբացեալ բարեկամս՝ Կալկաթայի ծանօթ վաճառականներէն Պ. Սինքերերիմ Հայկազունի¹,

¹ Սինքերերիմ Հայկազունի, զոր 1894ին ճանչցած եմ Կ. Պոլսոյ մէջ եւ անոր հետ կապուած սերտ բարեկամութեամբ, ծնած էր Աղեքսանդրապօլ 1845 յունիս 15ին: Որդի՝ տեղւոյն Աւագերեցներէն Տէր Մատթէոս քահանային, կը կրթուի ու կ'ուսանի ծննդավայրին ազգային վարժարաններուն մէջ, բաւական տարիներ ուսուցչութեամբ զբաղելէ վերջ՝ կը սկսի վաճառականութեան, եւ այս նպատակաւ կ'այցելէ Հնդկաստանի այլեւայլ քաղաքները ու կը գառնայ Թիֆլիզ եւ Աղեքսանդրապօլ: Դեպի 1893ին ընտանիքով կու գայ Կ. Պոլիս ու իւր երկու տարի մնալէ յետոյ կ'երթայ վերնականապէս հաստատուելու Կալկաթա, ուր առաջնակարգ վաճառականի գիրք կ'ուսնեայ:

Զերմ ազգասէր ու ազգանուէր՝ իւր նոր հայրենիքի ազգային գործերու աւ շէր զանաւոր արգիւնաւոր ափսոսութիւնը: Աճառականական գործեր կը ստիպեն իրեն փոխադրուիլ Դաքքա, ուր գժբաղգաբար զօհ կ'երթայ